

MEMÒRIA HISTÒRICA DEL LLOP AL BAIX LLOBREGAT

ALBERT MANENT

Director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya

Articles

En aquesta comarca, tan soferta i esquarterada per les vies de comunicació i una indústria no sempre controlada per la seva agressió mediambiental, el terrible carnisser per a la població d'ara és un ésser llegendari de la literatura o n'han sentit alguna contalla escadussera. Potser algun bon reportatge televisiu els ha fet conèixer costums llopers i la situació de marginació en què es troba avui el llop a la Península Ibèrica.

Però fins a la darrería del segle XIX el llop era un animal freqüent a la comarca i hom recorda, per exemple, que a Sant Vicenç dels Horts la riereta del Sinyol, avui un carrer urbanitzat, s'anomena encara *el pas dels Llops*, perquè era la via per anar a beure al riu Llobregat.

A l'Edat Mitjana, quan les bosquíes eren extensíssimes i no hi havia armes de foc, l'animal ferotge podia aparèixer en qualsevol lloc, sobretot de nit mentre la gent es desplaçava d'un cantó a l'altre o per anar a mercat. Dissortadament no disposem d'informació d'aquella època, però sí que, gràcies a la pacient recerca i conservació de fitxes de l'historiador pratenc Jaume Codina i Vilà, mestre de tants investigadors, tenim dades, ben concretes des de l'Edat Moderna fins al segle XIX, sobre l'acció malèfica del llop damunt les persones o animals domèstics. Agraïm al doctor Codina que ens hagi fornít tot el material que tenia disponible de la comarca i que constitueix, almenys fins ara, la millor guia per constatar algunes de les malifetes lloperes en cada segle. Hem enriquit la recerca documental i bibliogràfica de Jaume Codina amb informacions orals que vaig obtenir en fer una enquesta sobre noms populars de núvols, boires i vents. El conjunt, com veurem a continuació, és prou il·lustratiu de la presència del llop al Baix Llobregat.

El 1583, segons Agustí Duran i Sanpere (vegeu nota 12), prop de la Torre Espigolera (parròquia de Sant

Just Desvern), fou trobat el cadàver de Simó Carbonell «destrossat i mig menjat per les feres, probablement llops».

El 1599 (9 de març) es registra a Sant Climent l'òbit d'un home que morí de mal de ràbia, ja que l'havia mossegat un llop a la cara.¹ El 28 de juliol del mateix any una nota parroquial del mateix poble esmenta el funeral per un home que morí a Barcelona (no diu quan) mossegat per un llop rabiós.² I a la darrería de febrer, també del 1559, enterren un albat de na Ponça «que mossegà un llop» a Sant Boi. No sabem per quina causa l'endemà, primer de març, té lloc la sepultura de Pau Pong, germà de l'albat.³ Pel 6 de setembre del mateix any van sepultar un francès, veí de Sant Boi: «lo Matallops, dit [Joan] Casals».⁴ Curiosament, en la nostra enquesta, feta el 1999 a tots els municipis i agregats del Baix Llobregat, a Sant Boi ens van dir que hi havia una família que de motiu o malnom era anomenada *la Matallop*. La coincidència em sembla bastant evident i és interessant de veure com el motiu s'ha conservat durant cinc segles.

En una obra sobre Sant Boi de Llobregat⁵ Jaume Codina escriu que «la procedència vigatana de mossèn Granollachs es posa de manifest en l'aparició d'un ramat de carnisseres de Vic, les despeses del qual van momentàniament a càrrec del rector, entre les quals la tan curiosa —per a nosaltres— de dues quarteres d'ordi per donar menjar als mastins, que protegien el ramat del llop». La informació es pot datar a finals del segle XVI.

El 7 de juny de 1639 va tenir lloc una «socida» (tracte) entre Domènec Llarissa, revededor de Barcelona, i Joan Monyos, pagès del Prat. Li devia llogar algun animal de càrrega i una de les possibilitats de pèrdua era «que lo llop se'l menjàs».⁶ El 20 d'abril de l'any següent té lloc una altra «socida» entre els mateixos

personatges sobre sis nodrissos. I el document específica que en cas que «lo llop se'ls menjàs» no fóra culpa d'en Monyos.⁷

El 3 de gener de 1641 té lloc una nova «socida» entre el dit Llarissa i Antoni Danís, pagès del Prat. Tracten deu porcs i parlen de l'eventualitat de l'aparició del llop.⁸

El 1727, hom paga a Lluís Gallart, pagès del Prat, quatre lliures i dos sous «per la matansa de un llop».⁹

El doctor Jaume Codina m'ha observat que fins a la tercera dècada del segle XIX —o sigui al cap de cent anys— no tornen a sortir-li notícies sobre llops. Aventura la idea que, com que els llops durant les guerres seguien els soldats per menjar-se els cadàvers, aquesta rebrotada llopera fou causada per la guerra del Francès, el Trienni Constitucional i l'alçament dels Malcontents.

El 14 de desembre de 1828 la comptabilitat municipal del Prat esmenta la despesa de dues lliures i divuit sous pels deu homes demanats pel governador per tal de dur a terme la cacera del llop i altres bèsties feres.¹⁰ El mateix dia del mateix any trobem la despesa d'hostal per anar a fer la cacera del llop i d'altres bèsties feres, que havia manat el governador.

Un ofici del batlle del Prat (30 de juliol de 1832) al governador civil parla del flagell dels llops: «Exmo. Sr.: El día del último mes fue acometido a medio cuarto de hora de la población un hombre por un lobo, del que se defendió con el garrote. Ayer noche dos lobos, también muy cerca de la población, acometieron a un guardián [de campo] y a su vista se le llevaron el perro que tenía en su compañía, salvándose él encima de un árbol.

Por lo tanto, espero que V. E. se servirá mandar se haga una persecución general por todos los pueblos circunvecinos en un mismo día con el objeto de exterminarlos».¹¹

Aquest ofici contundent de l'alcalde del Prat s'escriu quatre anys després d'una altra batuda general, que explica Agustí Duran i Sanpere.¹² La batuda fou ordenada pel capità general del Principat de Catalunya, el sinistre comte d'Espanya, a través del governador militar, comte de Villemur. Realment els llops devien fer molt de mal i devien provocar això que ara s'ano-

mena *alarma social*, ja que la batuda va aplegar 224 experts caçadors de Pallejà, Sant Vicenç dels Horts, Cervelló, la Palma, Vallirana, Sant Boi, Santa Coloma de Cervelló i el Prat, a més dels de Sant Joan Despí, Cornellà i l'Hospitalet, que acabarien reunint-se a Molins de Rei i Sant Feliu de Llobregat. Tots plegats formaven l'ala occidental de la batuda que havia de batre boscos i alberedes. L'ala oposada «tenia a càrrec seu la part més extensa de la campanya» i l'havien de dur a terme homes armats del Papiol, Molins de Rei i Sant Feliu. Arribarien fins a Sant Andreu de Palomar, Sant Martí de Provençals, Sant Genís dels Agudells i Horta. El tercer grup, amb gent de Sant Just Desvern, Esplugues i Sants, seguirien masies. I el darrer grup, amb 28 homes de Sarrià, Sant Gervasi, masies del Pla de Barcelona i de Gràcia, havia de recórrer la font de la Budallera i els boscos d'en Canet i d'en Madurell. Dissortadament enlloc no s'ha trobat, fins ara, el resultat d'aquesta aparatosa batuda.

El primer d'agost de 1832 un ofici del governador concedia al batlle del Prat¹³ el permís demanat per dur a terme la persecució de llops de la manera que s'hi indicava: «para lograr su exterminio».

El 29 de gener de 1875 l'Ajuntament del Prat acordava: «Seguidamente y en vista de la comunicació del Sr. Comandante Militar de ese día se acordó que a la hora y día señalado en la misma se procediese a dar una batida general en todo el término de esta jurisdicción.»¹⁴ Encara que no ho especifica, se suposa que el principal protagonista de la persecució general devia d'ésser el llop.

Jaume Codina ha recollit una tradició oral que diu que el darrer llop del delta del Llobregat va ésser perseguit a la dècada de 1870 per les marines del Prat, Viladecans, Gavà i Castelldefels, on fou mort.

Encara es conserva memòria del llop al Baix Llobregat, segons l'enquesta recent feta per mi mateix, tot i que dels vint-i-vuit nuclis enquestats no n'he trobat informació a Esparreguera, el Papiol, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern, Sant Feliu de Llobregat, Santa Coloma de Cervelló i Viladecans.

Durant el segle XIX els llops entraven als pobles. Ho hem vist a Sant Vicenç dels Horts com arribaven a beure al Llobregat. El mateix ens han contat a Cervelló. A Sant Esteve Sesrovires un home s'adormí al carrer, un llop l'ensumà, l'home fugí, però va arribar

la ramada i, en sentir-se enganyats, mataren el llop. Diuen que n'hi havia molts a la muntanya... I un dels informants explica que vers el 1910 (data molt reculada!) algú en va poder veure un, amb la brillantor dels ulls, com travessava la plaça. I un altre explicava que vers el 1970 a l'Aragó, a la vall de Benasc atacaven els ramats. A Sant Esteve hi ha el torrent dels Llops, que comença a la Beguda i acaba a Martorell. Al mateix Sant Esteve hi ha dues masies, tocant a la riera, cal Llop de Dalt i cal Llop de Baix, que no sabem si responen a un cognom o a un malnom. A Olesa hi ha cal Peu de Llop.

A Castellví de Rosanes travessaven el poble. Una vegada van veure els llops passejar-se pel carrer de Sant Antoni. A Begues els de cal Ritu Xic eren a la vora del foc amb la porta oberta i entrà un llop. El feren fugir brandant una estella encesa. L'avi d'un dels enquestats a Sant Andreu de la Barca de petit havia vist llops i li deien: «Si veus el llop, crida». Al terme hi ha la partida del bosc del Llop i la font del Llop (can Canals). Vers el 1874 «La veia Travera», *recadera* de Torrelles a Barcelona, en va veure l'últim, cridà, i el mataren. Al terme hi ha la font del Llop. També atacaven ramats i gallines a Corbera, on expliquen que a l'Ordal hi havia molts llops. A Sant Boi hem vist que hi ha el malnom *Matallop* i un avi de l'enquestat els sentia udolar perquè era de Begues i els reconeixia. A Abrera els llops havien arribat fins al barri del Rebató, als afores. A la Palma atacaven els ramats. Als boscos de Molins de Rei, que en part durant el segle XX, sobretot els costers, foren plantats de presseguers, hi havia força llops. Vers el 1820, de nit els veia el guarda rural. Al barri de la Rierada hi ha el torrent del Llop.

El Llopart era el nom d'un antic barri de Castelldefels, cap a Vista Alegre, on hi havia unes deu cases de pagès i el terme tenia uns tres-cents habitants. L'informador em diu que el nom li ve del fet que al vespre tot havia d'estar ben tancat per por dels llops. El besavi d'un enquestat a Vallirana contava que una nit anà a can Bagunyà i imitava els llops. Li sortiren al pas i va haver d'estar-se tota la nit dalt d'un arbre. Les feres corrien pel lloc de les Bassioles i a Gavà per la partida de les Basses. A can Bori (Sant Climent) l'àvia deia que havia vist arribar els llops.

A Pallejà un de can Llop donà un ensurt a un altre i li quedà el malnom. Al terme hi ha una cresta de muntanya que s'anomena *Gratallops*. Un de Begues va

tenir una avaria al cotxe, li sortí un llop i li quedà el Tòfol del Llop.

Com se'n defensava la gent? El besavi d'un d'Olesa de Montserrat era traginer i els llops l'acompanyaven fins a prop del poble. Sempre calia tenir a punt el bastó i la faixa per arrossegar-la i mantenir el llop allunyat. També havien arrossegat una rama de pi encesa. A Vallirana hi havia gossos amb collar de punxes perquè els llops no els degollessin. I a Abrera el collar era de claus. A Castelldefels (parlem sempre del segle XIX) baixava gent des de la vall de Joan que anava a vendre a Barcelona i, com que era fosc, duïen una paella amb teies enceses perquè no s'hi acostessin els llops. Al mateix poble contem que un home del Montseny o de Parets passà la nit dalt d'un pi i va fer fugir els llops tocant el sac de gemecs. A Vallirana per circular de nit duïen esquelles. A Corbera feien foc per allunyar-los. A Collbató els caçadors els anaven a esperar a l'Alzina Grossa. Quan la gent venia de collir olives, se sentien els llops que baixaven de la muntanya.

La història oral només ens ha fet arribar dues víctimes mortals dels llops. A Sant Climent expliquen que la fera s'havia emportat una criatura, però no precisem d'on. I a Castellví de Rosanes contem que el llop devorà un home del maset de ca n'Alegre i només en restà un braç. En aquest poble hi ha el clot del Llop, una torrentera petita.

Quan mataren el darrer llop a la comarca? A Begues diuen que el mataren amb escopeta a la primeria del segle XX i que el tenien dissecat. En canvi, al Prat el pare d'Andreu Company afirmava que vers el 1940-1941 va veure un llop que rondava una granja de vedells. A Torrelles expliquen que els darrers llops moriren a causa de carn enverinada.

En alguns pobles no trobem notícies lloperes, però hi ha la certesa de la toponímia. Així a Esplugues, Josep Llobera i Ramon descobrí a l'arxiu municipal un rastre escrit del torrent del Llop. Deu ésser el mateix que el torrent del Llop o dels Llops que també Llobera descriu al seu llibre que recull la toponímia de Cornellà. A Viladecans trobem el camí de Llobatona. I ja hem dit que a Martorell s'acaba el torrent dels Llops, que no té res a veure amb els que acabo d'anomenar.

Vull agrair la informació que m'han donat algunes persones del centenar que vaig enquestar quan prepa-

rava el llibret (encara inèdit) *Els noms populars de núvols, boires i vents del Baix Llobregat*. Quan es publiqui aquesta obra el lector hi trobarà esmentats, poble per poble, els cognoms dels qui van respondre personalment, generalment en grup, la meua enquesta. Tanmateix, vull destacar, a part del doctor Jaume Codina, el nom de Mercè Renom, de Sant Joan Despí, la qual em va ajudar en molts pobles a trobar la persona que em pogués preparar els subjectes adequats per respondre l'enquesta local.

Articles

NOTES

- (1) Arxiu Parroquial de Sant Climent de Llobregat, *Òbits*, vol. 0, 1561-1601.
- (2) Arxiu Parroquial de Sant Climent de Llobregat, *Òbits*, vol. 0, 1561-1601.
- (3) Arxiu Parroquial de Sant Boi de Llobregat, *Òbits*, 1599-1603.
- (4) Arxiu Parroquial de Sant Boi de Llobregat, *Òbits*, 1599-1603.
- (5) Jaume CODINA. A *Sant Boi de Llobregat (segles XIV-XVII)*. Barcelona, 1999. pàg. 351.
- (6) Arxiu Històric de Protocols, Barcelona, notari Pere Llu-nell, «*Apprisiarum*», 1639, foli 180.
- (7) Arxiu Històric de Protocols, Barcelona, notari Pere Llu-nell, «*Apprisiarum*», 1640, foli 101.
- (8) Arxiu Històric de Protocols, Barcelona, notari Pere Llu-nell, «*Apprisiarum*», 1641, foli 5v.
- (9) Arxiu Municipal del Prat, 1.3.5.1. *Comptabilitat Municipal*, capsa 26, exp. 2.
- (10) Arxiu Municipal del Prat, 1.3.5.1. *Comptabilitat Municipal*, capsa 28, exp. 2.
- (11) Arxiu Municipal del Prat, I.2 *Llibres d'arrendaments* (llibreta de l'hostal), capsa 17, exp. 3.
- (12) Agustí DURAN I SANPERE. "Batuda als llops a la serra del Tibidabo", dins: *Pels camins de la història*. Barcelona, 1973, pàg. 40-43.
- (13) Arxiu Municipal del Prat, III. 7. *Extinció d'animals peril·losos, Plagues del camp*, capsa 231, exp. 1.
- (14) Arxiu Municipal del Prat, III, 7. *Extinció d'animals peril·losos, Plagues del camp*, capsa 231, exp. 1.
- (15) Arxiu Municipal del Prat. *Actes*, 1875, f. 5.